

Competentieprofiel Justitieel Geneeskundige

Voorwoord

De beroepsgroepen Landelijke Huisartsen Vereniging (LHV), Landelijke Vereniging voor Penitentiaire Geneeskundige (LPG) en de opdrachtgever cq. werkgever Dienst Justitiële Inrichtingen (DJI) van het Ministerie van Justitie hebben de competenties, die een arts nodig heeft om adequaat te kunnen functioneren binnen justitiële inrichtingen nader omschreven, in onderstaand competentieprofiel. Door dit competentieprofiel worden de kwaliteitseisen voor medische zorg professionals gestimuleerd. Het competentieprofiel is mede ontwikkeld binnen het kader van het project Verantwoorde Medische Zorg van DJI. De in 2006 ingestelde Commissie Deskundigheidsbevordering en registratie Justitieel Geneeskundige (DJG), met hierin vertegenwoordigers van de LHV, LPG, DJI en ervaren huisartsen werkzaam binnen DJI, heeft het competentieprofiel gerealiseerd. Er is tevens regelmatig overleg gevoerd met de vereniging van Landelijke Artsen in dienstverband (LAD) en de Inspectie voor de Gezondheidszorg (IGZ.)

Procedure afronding competentieprofiel:

Het onderstaande competentieprofiel is inmiddels door het LHV/LPG adviesorgaan Huisartsenzorg in Justitiële Inrichtingen op 28 augustus 2007 vastgesteld. Daarna is het profiel door DJI op 13 september in het kwartaaloverleg goedgekeurd en vervolgens in de ledenvergadering van de Landelijke Vereniging van Penitentiair Geneeskundigen (LPG) op 19 september 2007 eveneens formeel vastgesteld.

Het competentieprofiel is in november 2007 aan het LHV bestuur ter vaststelling aangeboden.

Inleiding

Een competentie is het geheel aan kennis, vaardigheden, houding, inzichten en andere eigenschappen, die samen leiden tot adequaat uitvoeren van een handeling in een gegeven context¹. Het beschrijven van meerdere competenties hangt samen met de eindtermen (doelen) van een opleidingstraject dat, in dit geval, huisartsen moet toerusten om de gewenste handelingen te kunnen laten verrichten. De arts is, als hij/zij het opleidingstraject met goed gevolg heeft doorlopen, ten slotte competent te achten voor het werk.

Het bezitten en toepassen van de competenties kan dienen om een registratie te bewerkstelligen bij de beroepsgroep. Hiermee wordt een deel van de kwaliteit van de beroepsuitoefening geborgd. Ook de daarop volgende bij- en nascholing kunnen met een competentieprofiel als basis verder vorm krijgen.

Dit competentieprofiel heeft betrekking op Justieel Geneeskundigen werkzaam in alle vier sectoren van DJI.

De ontwikkeling van het onderhavige competentieprofiel wordt ondersteund door de Inspectie voor de Gezondheidszorg (IGZ) op basis van onderzoeken en het voorlopige "Tijdelijke Toetsingskader curatieve zorg in penitentiaire zorg in penitentiaire inrichtingen".

Justitiële Geneeskunde is medische zorg die geleverd wordt door huisartsen in Justitiële Inrichtingen. Omdat deze zorg plaats vindt in een bijzondere situatie, namelijk in detentie, en omdat de zorg een aantal specifieke aandachtsgebieden (verslaving, psychiatrie en infectieziekten) behelst, heeft de huisarts een aantal aanvullende competenties nodig om zijn vak goed te kunnen uitoefenen.

Het kader waarbinnen de zorg wordt gegeven is geformuleerd als de **Gezondheidszorgvisie van DJI**.² Deze luidt: *DJI draagt in haar inrichtingen zorg voor een doelmatige gezondheidszorg, waarvan de kwaliteit gelijkwaardig is aan de gezondheidszorg in de vrije maatschappij, rekening houdend met de bijzondere situatie van de vrijheidsbeneming.*

¹ Cate ThJ ten, Bleker OP, Büller HA, Scherpbier AJJA. Opleiden van medisch specialisten. Bohn Stafleu van Loghum, Houten, 2005, 59

² Gezondheidszorgvisie DJI, Den Haag 2006

In de Justitiële Inrichtingen wordt gewerkt met de zogenaamde toegeleidingsfunctie³. Deze toegeleidingsfunctie komt voort uit het project Verantwoorde Medische Zorg en is één van de 20 deelwerkprocessen (bijlage 1) die het primaire werkproces van de medische dienst beschrijven. Een bijzonder kenmerk van de Justitiële Geneeskunde is de toegeleidingsfunctie. De toegeleidingsfunctie is een brugfunctie tussen de gedetineerde en De Justitieel Geneeskundige en wordt binnen de medische dienst ingevuld door de Justitieel Verpleegkundige.

Voor de Justitieel Geneeskundige is het van belang dat hij op de hoogte is van het bestaan van de 20 deelwerkprocessen en vooral wat de toegeleiding inhoudt. Daarnaast dient hij er zich van bewust te zijn dat hij binnen de toegeleiding een actieve rol heeft in het vastleggen van (aanvullende) afspraken tussen Justitieel Verpleegkundige en Justitieel Geneeskundige.

Het competentieprofiel Justitieel Geneeskundige is samengesteld op basis van het Competentieprofiel voor de huisarts (LHV, 2005), gaat deels van dezelfde visie uit en volgt dezelfde structuur. De invulling van de daarin genoemde kenmerken van het zorgaanbod en de competenties zijn specifiek voor de Justitieel Geneeskundige.

Op de volgende pagina's in tabelvorm het competentieprofiel voor Justitieel Geneeskundigen weergegeven. De tabel is afgeleid van het competentieprofiel van de huisartsen en opgebouwd uit taakvelden. De taakvelden zijn te herleiden op het door de KNMG en de Colleges van Specialisten geaccepteerde model van beschrijven van competenties in Canada. De daarbij gehanteerde en inmiddels daarbij gebruikelijke afkorting "CanMEDS2000" slaat op het indertijd uitgevoerde project: Canadian Medical Education Directions for Specialists in 2000⁴.

De gehanteerde taakvelden zijn:

- 1: vakinhoudelijk handelen
- 2: arts – patiënt – communicatie
- 3: samenwerking
- 4: organisatie
- 5: maatschappelijk handelen
- 6: wetenschap en onderwijs
- 7: professionaliteit

Voor een goed begrip van de tabel wordt onderstaand een korte uiteenzetting gegeven.

- Per taakgebied wordt eerst, met verwijzing naar de bovenstaande nummering, een samenvatting gegeven. Daaronder volgen een linker- en rechterkolom.
- In de **linker** kolom(men) zijn per taakgebied het kader en de rol van huisartsen die in justitiële inrichtingen werken, beschreven. Dit zijn aanvullingen op de reguliere huisartsenrol en worden hier "specifieke kenmerken" genoemd⁵
- In de **rechter** kolom(men) zijn de daarbij behorende competenties beschreven.
- De lezer wordt er op gewezen dat de opsommingtekens in linker- en rechterkolom niet met elkaar corresponderen. Zij zijn gebruikt om in het betreffende vak korte samenvattingen te onderscheiden.

³ De toegeleidingsfunctie wordt beschreven in het visiedocument Toegeleiding-instrumentenset Penitentiair verpleegkundige, DJI, sept. 2004,

⁴ Cate ThJ ten, Bleker OP, Büller HA, Scherpbier AJJA. Opleiden van medisch specialisten. Bohn Stafleu van Loghum, Houten, 2005, 63

⁵ De geformuleerde kenmerken zijn specifiek voor de justitiële context en zijn aanvullend op het in het algemene competentieprofiel van de huisarts gestelde zorgaanbod.

Competentieprofiel Justitieel Geneeskundige

Taakgebied 1: Vakinhoudelijk handelen	
<p>Het vakinhoudelijk handelen van de huisarts omvat alle medische activiteiten die hij/zij ontplooit naar aanleiding van klachten, problemen en vragen over ziekte en gezondheid.</p> <p>De kern van de medische handelingen bestaat uit het differentiëren van de klacht naar aard en ernst en het beoordelen van de noodzaak van interventie. Vanuit een werkhypothese wordt een behandelplan genereerd, en het effect hiervan wordt bewaakt.</p> <p>Het zorgaanbod van de Justitieel Geneeskundige bestaat uit medische zorg (A) en een adviserende taak (B).</p>	
Kenmerken Justitieel Geneeskundig Zorgaanbod	Competenties van de Justitieel Geneeskundige
<p>A. medische zorg: De Justitieel Geneeskundige Zorg:</p> <ul style="list-style-type: none"> • richt zich op alle klachten, problemen en vragen over de gezondheid⁶ van de gedetineerde. Dit kan op individueel of groepsniveau. • richt zich op het toepassen van huisartsgeneeskundige principes (anamnese, onderzoek, waarschijnlijkheidsdiagnose, verwijzing en preventie). • streeft naar zorg die gelijkwaardig is aan de reguliere eerstelijnszorg, rekening houdend met de specifieke situatie van het ingesloten zijn. 	<p>A. medische zorg: De Justitieel Geneeskundige:</p> <ul style="list-style-type: none"> • is in staat huisartsenzorg te leveren binnen de context van de justitiële inrichting • betreft bij de klacht de aan de doelgroep gerelateerde gezondheidsproblemen en te verwachten gezondheidsrisico's • past het diagnostisch, therapeutisch en preventief arsenaal van de justitiële geneeskunde doelgericht en waar mogelijk evidence based toe • werkt met voor de huisarts gangbare standaarden en ook met specifieke protocollen en richtlijnen van DJI • Legt zijn bevindingen op adequate wijze vast in een (geautomatiseerd) patiëntendossier.
Kenmerken Justitieel Geneeskundig Zorgaanbod	Competenties van de Justitieel Geneeskundige
<p>B. Adviserende taak: (zie ook: taakgebied 7) De Justitieel Geneeskundige Zorg:</p> <ul style="list-style-type: none"> • heeft binnen de Penitentiaire Beginselenwet expliciet een taak in de medische advisering aan de directeur van de Inrichting. Zowel op individueel niveau, het niveau van risicogroepen als de gehele populatie in de inrichting, niet zijnde het personeel. • heeft naast advisering over de curatieve taak, preventieve taken ten aanzien van individuen en groepen gedetineerden. • maakt zondig gebruik van het Justitiële netwerk (o.a. afd. Gezondheidszorg van DJI) 	<p>B. Adviserende taak: De Justitieel Geneeskundige adviseert gevraagd en ongevraagd, met oog voor de medische consequenties daarvan, met in achtname van het medisch beroepsgeheim aan de instelling (in brede zin) of derden:</p> <ul style="list-style-type: none"> • over gezondheid in het algemeen, hygiëne, en specifieke risico's in detentie • over gedetineerden • in het kader van klachtenbehandeling • inzake medische geschiktheid voor deelname • aan dagprogramma's en regimes • bij de toepassing van dwangmiddelen • over de toepassing van het zorgaanbod en de knelpunten daarin.

⁶ Gezondheid is een toestand van volledig fysiek, geestelijk en sociaal welbevinden, en niet alleen de afwezigheid van ziekte of gebrek" (WHO)

Taakgebied 2: Arts-patiënt communicatie	
<p>Dit taakgebied omvat alle verbale en non-verbale communicatie tussen huisarts en gedetineerde tijdens een consult, visite of contacten die door toegeleiding via de Justitieel Verpleegkundige verlopen. De kern van het handelen bestaat hier uit het initiëren en onderhouden van een constructieve dialoog met de patiënt en het zorgdragen voor een medisch verantwoorde en indien mogelijk, gezamenlijke besluitvorming.</p>	
Kenmerken Justitieel Geneeskundig Zorgaanbod	Competenties van de Justitieel Geneeskundige
<ul style="list-style-type: none"> • De Justitieel Geneeskundige zorg betreft patiënten die in detentie verblijven vanwege rechtspleging. Dit is een situatie waarin hem/haar de vrijheid is ontnomen en dit specifieke reactiepatronen kan opwekken. • Een aanzienlijk deel van de populatie van gedetineerden is van allochtone afkomst. • Er is in Justitiële Inrichtingen geen vrije artskeuze waardoor ook de vertrouwensrelatie extra aandacht vraagt. Zorg in detentie vraagt daarom expliciete aandacht voor communicatie en procedures. 	<p>De Justitieel Geneeskundige:</p> <ul style="list-style-type: none"> • bouwt een zo effectief mogelijke behandelrelatie op binnen de justitiële context • hanteert op de individuele gedetineerde afgestemde communicatietechnieken en –middelen • betreft de gedetineerde waar mogelijk actief bij de besluitvorming en afspraken over en de effectuering van het behandelplan.

Taakgebied 3: Samenwerking	
<p>Dit taakgebied omvat alle interpersoonlijke contacten binnen de Justitiële Inrichting of met andere Justitiële Inrichtingen, met andere hulpverleners Het participeren in een netwerk van functionele samenwerkingsrelaties en het optimaal gebruik maken van beschikbare expertise is essentieel voor het realiseren van effectieve en efficiënte samenwerking.</p>	
Kenmerken Justitieel Geneeskundig Zorgaanbod	Competenties van de Justitieel Geneeskundige
<ul style="list-style-type: none"> • Binnen de Justitiële Inrichting is voor effectieve en efficiënte zorg, intensieve samenwerking nodig. • De zorg vindt plaats in intensieve samenwerking met de verpleegkundige met name in het kader van de toegeleiding. • Er is regelmatig multidisciplinair overleg, zoals het psycho – medisch overleg (PMO)⁷. • In het kader van individuele en collectieve (waaronder preventieve) zorg is er samenwerking met ketenpartners. 	<p>De Justitieel Geneeskundige:</p> <ul style="list-style-type: none"> • werkt samen in de gegeven organisatorische setting met Justitieel Verpleegkundigen, psychologen, psychiaters, andere hulpverleners en het hoofd medische dienst van de inrichting • kan omgaan met vernieuwingen van afspraken, richtlijnen en protocollen van de eigen en andere beroepsgroepen, dan wel de organisatie. (inrichting, DJI) • draagt bij aan het onderhoud, het gebruik en de ontwikkeling van interne en externe zorgnetwerken • draagt mede zorg voor overdracht van gegevens bij uitstroom uit de inrichting

⁷ DJI, Gedetineerdzorg Gevangeniswezen. Best Practise PMO. DJI, Gedetineerdzorg Gevangeniswezen & TNO Management Consultants. Den Haag, ongedateerd (2006/7)

Taakgebied 4: Organisatie	
Dit taakgebied betreft het realiseren van regels en afspraken t.b.v. het functioneren van de huisartsenzorg binnen het door DJI gehanteerde kwaliteitssysteem. De kwaliteit van de huisartsvoorziening wordt continu gevolgd aan de hand van relevante indicatoren.	
Kenmerken Justitieel Geneeskundig Zorgaanbod	Competenties van de Justitieel Geneeskundige
<ul style="list-style-type: none"> • De directeur van de Justitiële Inrichting is eindverantwoordelijk voor de medische zorg binnen de inrichting. • De medische zorg dient <u>gelijkwaardig</u> te zijn aan die in de vrije maatschappij. • De Justitieel Geneeskundige Zorg functioneert binnen de Medische Dienst van de Justitiële Inrichting. • De Justitieel Geneeskundige Zorg kan door huisartsen worden uitgevoerd in dienstverband van een Justitiële Inrichting, op freelance basis, individueel contract, dan wel via een andere (private) organisatie. • De gezondheidszorg in Justitiële Inrichtingen is georganiseerd volgens de door DJI vastgestelde zorginhoudelijke deelwerkprocessen (zie: bijlage 1) • Een onderscheidend deelproces binnen de zorg is de toegeleiding naar de spreekuren. 	<p>De Justitieel Geneeskundige:</p> <ul style="list-style-type: none"> • is medeverantwoordelijk voor de medische zorg en eindverantwoordelijk voor zijn medisch handelen, realiseert de medische zorg met in achtneming van de continuïteit, toegeleiding en toegankelijkheid • functioneert in de organisatorische context van de medische dienst van de inrichting • signaleert knelpunten in de zorgverlening, is mede verantwoordelijk voor het zoeken naar oplossingen en kan beide aspecten communiceren met de betreffende verantwoordelijke(n) • draagt zorg voor zorgvuldige verslaglegging en dossiervorming met behulp van daartoe geëigende informatiesystemen voor optimale patiëntenzorg.

Taakgebied 5: Maatschappelijk handelen	
Het handelen binnen dit taakgebied omvat het afwegen van de belangen van de patiënt tegen de belangen van andere hulpvragers en maatschappelijke belangen. Kern is het maatschappelijk verantwoord uitoefenen van het beroep.	
Kenmerken Justitieel Geneeskundig Zorgaanbod	Competenties van de Justitieel Geneeskundige
<ul style="list-style-type: none"> • De Justitieel Geneeskundige Zorg hanteert het equivalentiebeginsel in de zorg. • De medische zorg achter tralies staat politiek voortdurend in de politiek maatschappelijke schijnwerpers. Er is snel en veel aandacht van pers bij incidenten. Dit vraagt om goede afstemming tussen de arts en de directie van de inrichting. 	<p>De Justitieel Geneeskundige:</p> <ul style="list-style-type: none"> • behartigt en bevordert de gezondheid van individuele patiënten en groepen patiënten en hanteert daarbij ook specifiek justitieel - medische - ethische principes. • handelt overeenkomstig de geldende wet- en regelgeving voor de Justitieel Geneeskundige. • behartigt de belangen van patiënten door mee te werken aan meldingen van incidenten en draagt bij in de preventie van incidenten in de zorg. • handelt kostenbewust.

Taakgebied 6: Wetenschap en onderwijs	
Dit taakgebied omvat het verwerven, toepassen en overdragen van wetenschappelijke kennis en van gemeenschappelijke en gesystematiseerde ervaringskennis.	
Kenmerken Justitieel Geneeskundig Zorgaanbod	Competenties van de Justitieel Geneeskundige
<ul style="list-style-type: none"> De Justitiële Geneeskundige Zorg in Nederland bevindt zich in een ontwikkelingsfase. De beroepsgroepen en DJI onderkennen dat de kwaliteit van de Justitieel Geneeskundige Zorg door systematische kennis en wetenschappelijke onderbouwing en onderwijs kan worden gewaarborgd. De intentie van de beroepsgroep is deze te ontwikkelen te stimuleren en daartoe mogelijkheden te zoeken. Daarbij is de steun van DJI en de inrichtingen van belang. 	<p>De Justitieel Geneeskundige:</p> <ul style="list-style-type: none"> onderbouwt zo veel als mogelijk de zorg op wetenschappelijk verantwoorde wijze. bevordert ontwikkeling en implementatie van vakkennis. draagt, waar mogelijk, bij aan de deskundigheidsbevordering van medewerkers van de medische dienst, ander personeel en aan studenten en assistenten in opleiding.

Taakgebied 7: Professionaliteit	
Het taakgebied omvat het hanteren, bevorderen en onderhouden van de vakbekwaamheid. Reflectie op de eigen competenties is hierbij een essentiële vaardigheid.	
Kenmerken Justitieel Geneeskundig Zorgaanbod	Competenties van de Justitieel Geneeskundige
<ul style="list-style-type: none"> Justitiële Geneeskundige zorg vraagt garanties voor deskundigheidsbevordering van haar personeel en de professionele uitvoering daarvan. De Justitiële Geneeskundige Zorg wordt gekenmerkt door een potentieel spanningsveld tussen curatieve- en adviserende taken. 	<p>De Justitieel Geneeskundige:</p> <ul style="list-style-type: none"> houdt persoonlijke en professionele rollen in evenwicht hanteert de verschillende rollen als zorgverlener, adviseur en zijn organisatorische rollen adequaat en tracht conflictueuze overlap te vermijden werkt systematisch en doelbewust aan verbetering van zijn beroepsmatig functioneren door deskundigheidsbevordering gaat binnen het kader van de beroepsethiek bewust om met voorkomende verschillen in normen en waarden.

Gebruikte documentatie:

- Competentieprofiel van de huisarts. Landelijke Huisartsenvereniging, LHV, Utrecht, april 2005
- Concept - Functiebeschrijving Penitentiair Geneeskundige. Dienst Justitiële Inrichtingen, december 2003
- Tijdelijk Toetsingskader curatieve zorg in Penitentiaire Inrichtingen. Inspectie voor de Gezondheidszorg. Brief 16 maart 2005 (IGZ-PPR-08-05-10595)
- Gezondheidszorg voor gedetineerden. Kelk C. Vereniging voor Gezondheidsrecht, Utrecht, 1998
- Kamermans C. Gezondheidszorg en de gedetineerde. In: Cohen BAJ e.a. Forensische geneeskunde. Van Gorcum, 2004; 503-511
- LHV/LPG/DJI. Verslag werkconferentie: Werken voor kwaliteit: de Justitieel Geneeskundige van start. Utrecht, 16 november 2006.
- Dienst Justitiële Inrichtingen, Sectordirectie Gevangeniswezen. Rapportage van de ontwerpfasen van het project "Verantwoorde medische zorg in penitentiaire inrichtingen en de organisatie ervan". Den Haag, december 2003
- Dienst Justitiële Inrichtingen. Visiedocument Toegeleiding – instrumentenset Penitentiair Verpleegkundige. Den Haag, september 2004.

De zorginhoudelijke deelwerkprocessen, zoals vastgesteld in het project Verantwoorde Medische Zorg van DJI

Totale werkproces medische zorg binnen Justitiële Inrichtingen

Overzicht zorginhoudelijke deelwerkprocessen:

1. In kaart brengen gezondheidssituatie en historie gedetineerden door verpleegkundigen
2. In kaart brengen gezondheidssituatie en historie gedetineerden door huisarts
3. Toegeleiding naar spreekuren
4. Verpleegkundig spreekuur
5. Spreekuur huisarts
6. Ondersteunen zorgaanbieders
7. Uitvoering geven aan continuïteit van zorg en nazorg
8. Spoedeisende hulp tijdens kantooruren
9. Spoedeisende hulp buiten kantooruren
10. Zorgcoördinatie, afstemming van keten
11. Verstrekken van sociaal-medische adviezen
12. Preventie, gezondheidsvoorlichting en opvoeding
13. Acute psychiatrie
14. Aanvoer, beheer en distributie medicijnen/medisch materiaal
15. Beheersen werking medische apparatuur
16. Faciliteren werkruimtes en apparatuur
17. Deskundigheidsbevordering
18. Inwerken
19. Professioneel handelen
20. Beleidscyclus medische dienst

Leden van de Commissie Deskundigheidsbevordering en Registratie Justieel Geneeskundige

Dit competentieprofiel is tot stand onder auspiciën van de Commissie Deskundigheidsbevordering en Registratie justieel geneeskundige DJI. Deze commissie is in september 2007 overgegaan in het LHV/LPG adviesorgaan huisartsenzorg in Justitiële inrichtingen.

De commissie bestaat uit een aantal ervaren (huis)artsen die als justieel Geneeskundigen werkzaam zijn bij DJI. Daarnaast participeren ter ondersteuning enkele adviseurs:

(Huis)arts/Justieel Geneeskundigen:

Lex de Jongh, Voorzitter commissie en tevens voorzitter LPG
Hans Blankenstijn,
Joep van Buuren,
Fen Khouw,
Ido de Ruitter,
Hans Waldeck

Adviseurs/ondersteuning:

Aernout Tenhaeff, extern adviseur
Michel Westra, (DJI)
Jaap Hillmann (DJI, tot 1 augustus 2007)
Jos Schoenmakers (LHV)
Carolien Pronk (LHV)